

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Principia Juris Canonici : Ex Libro ... Decretalium Gregorii
IX. Pontificis M / Antehac In Alma & Archi-Episcopali
Benedictina Universitate Salisburgensi**

König, Robert

Salisburgi, 1725

VD18 80460518

35. De Pactis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61781](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61781)

promissio intelligatur rebus sic stantibus, & per neutram partem contra promissionem factam immutatis: illa enim vox vulgi, juris & aequitatis est: frangenti fidem, fides frangatur eidem. Quod verum in eodem negotio, & in correlativis, sed non in divisis, ne alias perfidia perfidiae accumulatur. Conferatur Panorm. in c. 1. h. t. n. 3. & in addit. lit. a.

§. IX.

7 *Affinis Treugæ, & pars altera rubricæ est Pax, quæ describitur, quòd sit hostium inter se certis conditionibus de bello in totum tollendo legitimè facta transactio.*

8 *Quæri hinc potest: num Princeps pro pace consequenda damna subditis tempore belli illata remittere, aut etiam quædam eorundem bona hosti dimittere possit? negant Hostiens. Bartol. & alii in c. quanto de jurejur. Affirmant Gail. 2. observ. 57. & Mynsing 4. observ. 9. quos sequor, supposito, quòd aliter pax obtineri nequeat, & Reip. intersit pacem iniuri: habet enim Princeps jus in bona subditorum, quoties in publica utilitas vel necessitas exposcit, cui privata postponitur. Auth. res quæ C. communia de Legat. præsertim, quia pax in subditorum quoque commodum redundat. Interim in tali casu damnum quibusdam in particulari illatum proportionaliter aliunde refarciri deberet, vel à Principe, vel à communitate, cujus scil. gratiâ pax inita est: suadet namque naturalis æquitas, ut commodum pacis sentientes, onus quoque propterea impositum proportionaliter sustineant. Quod verum est, si bellum fuerit justum: quia si Princeps injustum bellum contra vel præter voluntatem subditorum inchoasset, teneretur ille solus ex propriis suis bonis damna subditorum refarcire, eò quòd sine justa & publica causa jus nullum habeat subditos privandi bonis, quæ Princeps jurisdictione tantum, non dominio possidet. An autem, & quo jure Imperator Pacem Religiosam inire, ac Hæreticis Episcopa-*

tus, Monasterio, & bona Ecclesiastica tam priùs ablata, quàm tempore pacis à Catholicis pacificè possessa cedere potuerit? Sabbathina quæstio est, à qua consultò abstineo.

TITULUS XXXV.

De Pactis.

SUMMARIUM.

1. *Pacti etymologia.* 2. 3. 4. *Definitio.* 5. *usque* 11. *Et multiplex divisio.*
3. *In quo pactum à pollicitatione differat?*
9. *Promissio presentis & tacenti facta est pollicitatio, non pactum.*
11. *Contractus definitio.* 12. *usque* 20. *Et divisio.*
14. 15. *In contractu innominato utroque jure pariter dicet.*
20. *usque* 31. *Qui pacisci possint?*
31. 32. 33. *Alteri nemo paciscitur.*
34. *usque* 44. *Quenam res.* 44. *usque* 47. *Et facta in pacto deduci possint?*
47. *usque* 52. *Pacta incuntur purè, in diem, sub conditione aut modo.*
52. *Cur Pacta incuntur?*
53. 54. *Neque ex Jure Civili, neque de Jure Can. ex pacto nudo datur actio.*
55. *Et seqq. De præstatione doli, culpa & casus.*

§. I.

Pactum deducitur variè. Baldo à pace: & Hotomano à pacione: aliis à percussione manuum. Sed convenientius Ulpiano à pactione; unde etiam pacis nomen appellatum est. l. 1. §. 1. ff. h. t.

§. II.

Definitur Pactum, quòd sit duorum, vel plurium in idem placitum consensus. d. l. 1. §. 2.

Dicitur l. duorum vel plurium: ad differentiam pollicitationis; quæ est unius & solius offerentis promissio ab altera parte necdum acceptata, atque hinc ante acceptationem nullam obligationem inducit, sed semper revocari potest, & expirat, si promittens moriatur.

l. 2. §. 6. ff. de Donationib. post acceptationem verò mox naturam & definitionem pacti participat, consequenter obligationem ex naturali æquitate producit. d. l. 1. ff. h. t. Excipitur casus unicus, quo favore boni communis pollicitatio etiam ante acceptationem obligat, & irrevocabilis est: si nimirum fiat alicui Civitati, vel Reip. ex justa aliqua causa v. g. gratitudinis, aut propter incendium, seu ruinam, quæ Civitati obigit. l. 1. & 4. ff. de Pollicitat. Quod P. Engl. h. t. n. 4. rectè extendit ad pollicitationem, seu promissionem piæ causæ factam: nam in favorabilibus à Rep. ad Ecclesiam, vel aliam piam causam procedere argumentum, passim tradunt DD. optimâ sanè ratione, quòd promisso facta piæ causæ censetur principaliter fieri ipsi DEO, qui statim eandem acceptat, ideòque non secus, ac votum irrevocabiliter obliget, licet administrator Ecclesiæ illà necdum accepta verit.

Dicitur II. in idem placitum consensus: hoc est, in eandem conventionem ad aliquid dandum vel faciendum, quia placitum idem significat, quod conventum,

§. III.

Summa pacti divisio est in Pactum in specie seu simplex, & in contractum.

Pactum in specie seu simplex est conventio carens speciali nomine, & causâ. Conventio generis nomen est, omnes obligationum & contractuum species sub se concludens. d. l. 1. §. 3. ff. h. t. Particulæ, carens speciali nomine & causâ: excludunt Contractum, qui ab alterutro horum specificatur, & distinguitur à Pacto in specie, ut satis colligitur ex l. 7. §. 1. & 2. ff. h. t. Dicitur autem nomen speciale, quoniam à Jure ad certum, & specificum negotium contractum est, nec potest dici de pluribus contractibus specie, sed numero solum differentibus. Tale nomen est, v. g. mutuum, quippe quod à Jure alligatum est ad significandum illud negotium, quo res fungi-

bilis datur cum obligatione reddendi rem ejusdem generis; nec potest dici de ullo alio contractu specie diverso, sed tantum de pluribus mutuis numero ab invicem distinctis. Et ita discurrendum de omnibus aliis contractibus nominatis. Per causam intelligitur datio vel factum, quo conventio ab uno paciscentium impletur ex intentione, ut alter vicissim ad quid præstandum incipiat esse obligatus. Ut ecce! placuit inter nos permutare nostros libros; si ego tibi dem meum, vel tu mihi tuum, hæc datio dicitur causa, fundatque contractum innominatum. d. l. 7. §. 2.

Dividitur Pactum in specie I. in pactum nudum, & non nudum, seu vestitum. Pactum nudum est, quod in sola conventionem consistit, & neque in proprium contractus nomen transit, neque obligationis causam, neque ullam de jure vim obtinet producendi actionem. d. l. 7. §. 4. l. 27. C. de locato & conducto. Hujusmodi pactum v. g. est promissio de mutuando, commodando, permutando &c. antequam res mutuanda, commodanda, vel permutanda tradatur. Pactum vestitum est, quod ab extrinseco, puta vel ex speciali legis assilientia, vel ex coherencia contractus dignenda actionis efficaciam consecutum est. Et quidem si hanc vim & virtutum acceperit à speciali lege, indigitatur pactum legitimum. l. 6. ff. h. t. Quale est promissio dotis: l. 6. C. de Dotis promiss. Donatio simplex: l. 35. §. 1. ff. de C. de Donationib. Constitutum. l. 1. ff. de Constit. pecun. Hypotheca seu pactum pignoris. l. 17. §. 2. ff. h. t. Sin verò pactum ad actionem producendam firmetur ex coherencia contractus, dicitur pactum contractui adjectum, & est illud, quod vel inter contrahendū vel in continenti post contractum in initum est. d. l. 7. §. 5. Uti est lex commissoria, & additio in diem; de quibus ad Tit. de emptione vend. agemus. Num verò pactum nudum juramento vestiatur? dicemus ad Tit. de jurjur.

7 II. Dividitur pactum in expressum & tacitum. Illud est, quod expresso consensu verbis, vel literis declarato initur. Tacitum, quod re ipsa sine verbis aut epistola fit, atque ex præsumpta paciscentium voluntate & conjecturis elicitor. Exemplum elegans taciti pacti occurrit in redditione chirographi: *si enim debitori meo reddiderim cautionem, videtur inter nos convenisse, ne peterem, profuturamque ei cautionis exceptionem placuit*, inquit Ius Paulus in *l. 2. ff. h. t.* Diversum in pignoris restitutione receptum est: nam ut Modestini verbis utar, *postquam pignus debitori redditur, si pecunia soluta non fuerit, debitum peti posse, dubium non est, nisi specialiter, contrarium actum esse probetur. l. 3. ff. eod.* Ratio differentiae hæc nonnullis placet, quod chirographi redditi nulla utilitatis esse possit, nisi remissionis debiti; pignoris autem usus multiplex sit, sive ad utendum, sive ad vendendum. Bartol. ad *d. l. 2. n. 3.*

9 *Dubitatur*: an promissio præsentis & tacenti facta eo ipso censeatur tacite acceptata, & consequenter intervenire tacitum pactum, quo promittens obligetur? Ita existimaveris, tum quia juxta *c. 43. de R. F. in 6.* in favorabilibus tacens habetur pro consentiente: tum quia in *c. 3. h. t.* promissa adimpleri jubentur, quod necessum non foret, si in terminis nudæ pollicitationis permanerent, & nisi tacitum pactum intercederet. Sed negativa verior est, eò quod aliàs nulla inter præsentis pollicitatio daretur. Vel enim is, cui promissio facta est, immediate dissentit, vel non? si prius: tunc nulla est pollicitatio, ut patet. Si posterius: tunc juxta priorè sententiam & regulam in favorabilibus haberetur pro consentiente, in odiosis pro dissentiente arg. *l. 8. §. invitus ff. de Procurator.* consequenter nunquam foret nuda pollicitatio. Confirmatur ex *l. 1. §. 4. ff. de V. O.* Ubi dicitur: si stipulanti mihi 10. tu 20. promittas, non esse

contractam obligationem, nisi in 10. subfirmo: atqui si tacita semper acceptatio & pactum subesset, quando promittitur aliquid præsentis, & tacenti, tunc obligatio (naturalis saltem) nasceretur etiam ad alios decem. ergo Non obstat *d. c. 43. de R. F. in 6.* quia tacens etsi agatur de ejus commodo, absolute tamen non habetur pro consentiente, si non factum aliquod concurrat, sive ex parte tacentis, sive ex parte promittentis, ex quo consensus præsumi possit: sicuti contingit, cum quis alteri rem custodiendam tradit, ac ille eandem in domum suam recipit. Tunc igitur solum procedit illa *Regula 43.* Si verò nullum simile factum interveniat, neque ex circumstantiis, vel aliis conjecturis consensus sufficienter colligi queat, tacere est quasi medium inter affirmare & negare, consentire, & dissentire per *Reg. 44. Furi in 6.* ubi is, qui tacet, nec fateri, nec negare dicitur, adeoque adhuc deliberare præsumitur. Ad *d. c. 3. h. t.* dico, id accipiendum esse de promissis acceptatis, non verò de nudis pollicitationibus: verba enim juris regulariter cum effectu sumenda sunt: neque ibidem Jus Canonicum novam tribuit promissis efficaciam, sed jam aliàs ex naturali obligatione (quæ ex pacto tantum & consensu duorum oritur, non autem ex nuda unius promissione) competentem solummodo confirmat. Confer Fachin. 8. *contro. 64.*

III. Dividitur pactum in specie in obligatorium, seu promissorium, & liberatorium. Promissorium est, quo paciscentes ad aliquid dandum vel faciendum obligantur. Liberatorium, quod liberationem ab obligatione inducit: quale est pactum de non petendo. Vid. Eckolt ad *ff. h. t. §. 6.* ubi plures alias pactorum species recenset.

Contractus est conventio habens speciale nomen, vel causam. Quid autem sit habere speciale nomen, quid habere causam, supra *n. 5.* declaravimus.

Z

Di-

- 12 *Dividitur Contractus I. in contractum verum, & quasi contractum.* Verus est, qui vero & reali contrahentium consensu perficitur. Quasi contractus est, qui facto, ac dispositione juris inducto consensu constat; cuius generis 6. enumerantur in *Tit. Instit. de Oblig. qua ex quasi contractu.* nempe negotiorum gestio: tutela administratio: communio rerum singularium: communio hereditatis: aditio hereditatis, & solutio indebiti.
- 13 II. *Dividitur in contractum nominatum & innominatum.* Ille est, qui speciale nomen habet. *l. 7. §. 1. ff. h. t.* Quod pertinent omnes pene contractus reales, omnes verbales, literales, & consensuales. Innominatus est, qui non habet nomen proprium, sed causam. *d. l. 7. §. 2.* Cujus species sunt contractus aestimatorius: permutatio: do, ut des: do, ut facias: facio, ut des: facio, ut facias.
- 14 Est autem contractibus innominatis peculiarare, quod re sive integrâ, sive non integrâ, ei, qui implevit contractum, poenitere liceat, & suum repetere, esto qui accepit neque in mora sit, neque in culpa: imò etsi paratus sit, ex sua quoque parte implere contractum: & amplius, etsi jam fecisset aliqua praeparatoria in ordine ad implendum. *l. 3. §. 2. & 3. l. 5. princ. §. 1. & 2. ff. de Condiect. causâ datâ, causâ non sec.* Molina 2. de *J. & F. disp. 258. n. 3.* Ratio est: quia qui dicto modo dedit, non obligat se accipienti, sed tantum hunc sibi obligat ad vicissim quid dandum vel faciendum. Ergo potest, qui dedit, jure suo activo cedere, & nolle alterum amplius obligatum esse, adeoque liberè poenitere. Econtra ei, qui necdum implevit contractum non licet poenitere comparatione ejus, qui implevit, sed hic potest alterum convenire, vel *actione praescriptis verbis* ad implendum contractum, vel, si malit, *condictionis causâ datâ, causâ non secuta* ad repetendum, quod datum est.

An autem hæc dispositio Juris Civilis procedat etiam de Jure Canonico, itémque in foro conscientiae, ut quis liberè possit poenitere in contractu innominato, licet, qui non implevit, non sit in mora, sed paratus ad implendum? inter partes dissidentes hæret. Negat post alios à se relatos Molina *d. disp. 158. n. 7.* Affirmat P. Engel *h. t. n. 13.* Affirmo & eorum quia jure Can. non extat decisio contraria juri Civili, consequenter intrat vulgaris regula, quod SS. Canones non dedignentur imitari leges civiles. *c. 1. de N. O. N.* tum quia dispositio juris civilis in proposito non foret peccatum, vel quid bonis moribus contrarium, ut constat ex ratione præallegata.

III. *Dividitur contractus in realem, verbalem, literalem, & consensualem.* Realis est, qui actuali rei traditione absolvitur, ut mutuum, commodatum, depositum, pignus. *l. 1. Instit. Quib. mod. re contrah. oblig.* item contractus innominatus. *d. l. 7. §. 2. ff. h. t. & l. 1. §. 2. ff. & l. 3. C. de Rerum permut.* Verbalis est, qui verbis, hoc est, interrogatione præcedente, & responsione congruâ in continenti subsequente completur. Et hic uno nomine dicitur *stipulatio*; de qua latè Interpp. *ad ff. d. V. O.* Literalis est, qui perficitur literis, id est, datione chirographi continentis professionem pecuniæ creditæ, quæ tamen credita non est. De quo est *Tit. Instit. de liter. oblig.* Contractus consensualis est, qui solo consensu absque interventu rei, verborum, vel literarum constituitur, ut sunt emptio venditio, locatio conductio, emphyteusis, feudum, societas, mandatum.

IV. *Dividitur contractus in unilateralem & bilateralem.* Unilateralis est, qui tantum unam contrahentium partem obligat, ut mutuum, stipulatio, literarum obligatio, aditio hereditatis, solutio indebiti, & contractus innominati omnes. Bilateralis est, qui utramque contrahentium partem obligat; estque

vel per se talis, vel per accidens. Contractus per se bilateralis est, qui utrumque contrahentem statim initio æquè primò & principaliter obligat, ut est emptio venditio, locatio conductio, societas, communitio hæreditatis, & communitio rerum singularum; quibus omnibus hoc commune est, quòd pariant actionem, utrinque directam. Contractus per accidens bilateralis est, qui initio tantum unum contrahentem, postea verò & per accidens etiam alterum incipit obligare: quo numero sunt commodatum, depositum, pignus, mandatum, negotiorum gestio, tutelæ administratio, quibus omnibus hoc commune est, quòd pariant actionem directam & contrariam; directam illi, qui initio statim obligatur; contrariam verò illi, qui ex post facto & per accidens incipit obligari.

18 V. Dividitur contractus, quòd alius sit bonæ fidei, alius stricti juris. Bonæ fidei contractus est, in quo Judex liberam habet potestatem etiam de iis ex bono & æquo statuendi, de quibus inter contrahentes nominatim nihil actum, aut ne cogitatum quidem est, modo æquitas præstari postulet. §. 30. *Instit. de Actionib. l. 5. pr. ff. de O. & A.* Quò spectant omnes contractus, quorum actiones recenseantur in §. 28. *Instit. de Action. &* tales sunt omnes contractus bilaterales. Contractus stricti juris est, in quo potestas Judicis est alligata ad terminos conventionis, ita ut eorum judicando excedere nequeat; neque ad judicare, vel condemnare possit ultra id, quàm à partibus est expressum. *l. 3. ff. h. t. l. 99. ff. de P. O.* Cujus generis sunt omnes contractus, quorum actiones in d. §. 28. *Instit. de Action.* non enumerantur; ut mutuum, stipulatio, aditio hæreditatis, solutio indebiti &c. & omnis contractus unilateralis, excepta permutatione, & contractu æstimatorio. Pluribus de hac divisione disserit. P. Engel *h. t. §. 5.*

VI. Et ultimò dividitur contractus in onerosum, & lucrosum. Onerosus est, quo utriusque contrahentium imponitur onus aliquod, seu obligatio mutua quid præstandi. Et huc ferè omnes contractus referuntur. Lucrosus est, qui tantum unam partem gravat, alteri verò lucrum seu commodum gratis affert. Quò revocari solent commodatum, depositum, mandatum &c.

§. IV.

Causa efficiens Pacti est vel remota, vel proxima. *Remota* est Jus, aut Gentium, aut Civile: quia pacta aut contractus, & quidem penè omnes originem suam trahunt à Jure Gentium; & nonnulli etiam ut stipulatio, & contractus literarum, à Jure Civili. §. 2. *Instit. de I. N. G. & C.* *Proxima* sunt paciscentes. Pacifici autem possunt omnes, qui vel naturâ, vel lege non prohibentur.

Natura prohibentur I. infantes, quibus tenella ætas intellectum denegat. II. furiosi, si continuâ mentis alienatione omni intellectu careant; aliàs si furoris intervalla habeant, id temporis rectè paciscentur. III. Mente capti, nisi dementia inducias impetraverint. IV. Ebrui, ad exilium mentis usque poculis obruti; qui à Seneca rectè insanis comparantur. V. Multi & surdi, qui nequeunt consensum suum exprimere per signa ab aliis perceptibilia. Ratio est: quia omnes hi aut non habent, aut non possunt accommodare consensum, essentialiter ad valorem pacti, aut contractus requisitum *l. 1. §. 2. ff. h. t.*

Lege prohibetur I. pupillus infante major, qualis est, qui jam excessit septennium. *l. si infanti. C. de Furo delib.* Hic enim sive sit infantiæ, sive pubertati proximus, si sine sui Tutoris autoritate paciscatur, aut contrahat, alterum quidem sibi obligat, ipse verò vicissim non obligatur saltem civiliter. *princ. Inst. de Authorit. Tutor. l. 28. pr. ff. h. t.* Imò valdè probabiliter nec naturaliter, & in conscientia.

Z 2

l. 41.

l. 41. ff. de Conditione in deb. l. 59. ff. de Oblig. & Act. Ad Textus contrarios potest breviter responderi, illos vel loqui aut supponere de pupillo locupletiore facto; quo pertinent. l. 21. pr. ff. ad leg. Falcid. l. 64. pr. ff. Ad Senat. consult. Trebel. vel in illis pupillum saltem fictione juris haberi pro obligato, non in suum, sed tertii alicujus præjudicium; quò pertinent §. 3. Instit. quib. mod. toll. oblig. l. 1. §. 1. ff. de Novat. l. ult. pr. §. sin verò creditor ff. de Furejur. l. 128. ff. de V. O. l. 95. §. 2. ff. de Solut. l. 44. ff. Eod. l. 25. §. 1. ff. Quando dies legator. vel denique sermonem ibi esse de pupillo, qui dolose in contractu versatus est, ut in l. 13. §. 1. ff. de Dolo l. 1. §. 15. ff. Depositi.

23 II. Prohibetur minor 25. annis: hic enim si curatorem habeat, & sine consensu ejus paciscatur, aut contrahat, æquè parum, ac pupillus, & consequenter nec civiliter, nec naturaliter obligatur. l. 3. C. de in Integr. restit. minor. ibi: hunc contractum servari non oportet. Quæ phrasid idem significat, ac contractum ipso Jure nullum esse, ut constat ex l. 7. §. 16. ff. h. r. Atqui quando contractus nullus est ipso jure ob resistantiam legis, tunc neutra obligatio nascitur, neque civilis, neque naturalis, ut fatentur omnes, ergo. Quòd si minor curatorem non habeat, se solo valide paciscitur, aut contrahit, & obligatur tam civiliter, quàm naturaliter, sed læsus habet beneficium restitutionis in integrum intra legitima tempora. d. l. 3. §. sin verò sine curatore. Ad l. 43. ff. de O. & A. l. 101. ff. de V. O. & alia similia jura responderi potest, ea loqui aut supponere, vel de minore non habente curatorem; vel de tali, qui habuit, sed contrahit cum ejus consensu; vel de obligatione merè personali, & quæ nec terminativè realis est, ut est obligatio sponsalitia, matrimonialis, ascendendi Capitolium &c.

24 III. Prohibetur prodigus juridicè; qualis

est, cui à Judice bonorum suorum administratio interdicta est, & datus curator. Hic enim æquè invalidè sine curatore paciscitur, aut contrahit, ac pupillus sine tutore, minor sine curatore, consequenter nec naturaliter obligatur ex pacto nocibili, absque curatore inito. l. 6. ff. de Verb. oblig. Ubi dicitur, nec fidejussorem pro prodigo sic contrahente intervenire posse, sicut nec pro furioso: evidenti argumento, quòd nec naturaliter obligetur, cum etiam pro naturaliter obligato fidejussor queat accedere. §. 1. Instit. l. 16. §. 3. ff. de fidejussorib. Aliud dicendum est de eo, qui tantum ethicè prodigus est, hoc est, qui nec tempus, nec finem expensarum habet, sed bona sua dilacerando, & dissipando profundit: hic namque non minùs validè paciscitur, quàm homo frugi: nec quæ talis habet restitutionem in integrum adversus actus imprudenter, ac damnosè gestos: quia non extat lex, quæ taliter prodigum inhabilet ad contrahendum, aut læso faveat ad restitutionem. Confer. P. Haunold. de F. & J. tom. 3. tr. 8. c. 3.

IV. Prohibetur filiusfamilias, præsertim impubes, quod ut exactius ventilem.

Dico I. Filiusfamilias impubes ne quidem auctore Patre paciscens obligatur. §. 10. Instit. de Inutil. stip. l. ult. §. 2. ff. de V. O. Neque dicas: Paterfamilias impubes, modò sit infante major Tutore auctore paciscens obligatur. Ergo etiam Filiusfamilias impubes paciscens auctore Patre. Diversa siquidem est ratio: quia non sicut pupillus tutorem, ita etiam filiusfamilias Patrem suum convenire potest ob consensum malè præstitum, cum lis nulla inter Patrem & filiumfamilias esse possit. l. 4. ff. de J. dicitis. l. 7. ff. de O. & A.

Dico II. Filiusfamilias pubes validè paciscitur aut contrahit de bonis castrensibus & quæ etiam inconsulto Patre: & paciscendo obligatur tam civiliter, quàm naturaliter. Ratio

est: quia quoad hæc bona reputatur pro patrefam. habetque plenam & liberam eorum administrationem, tum inter vivos, tum mortis causâ, perinde ac si verè sui juris esset. *l. 2. ff. l. ult. §. 1. C. ad Scrum Maced. l. 7. §. fin. ff. de Donat.*

Dico III. Filiusfam. pubes validè quoque etiam inconsulto patre paciscitur de bonis adventitiis extraordinariis: qualia sunt, quorum & proprietas, & usufructus spectat ad ipsum filium. Ratio est: quia licet quo ad hæc bona filiusfam. non habeatur pro patrefam. cum nulla sit lex, quæ hoc fingat, habet tamen licentiam de illis disponendi eò modò, quo vult. *Novel. 117. c. 1. ergo & paciscendi aut contrahendi facultatem, cum ea non sit minima pars liberæ dispositionis. Excipitur dispositio testamentaria, ut quæ nulli est concessa, nisi patrifam. vero vel ficto; de qua plura suo loco.*

Dico IV. Filiusfam. pubes, sive majorennis, sive minorennis validè cum consensu Patris pactò alienat bona adventitia ordinaria; qualia sunt, quorum proprietas ad filium pertinet, usufructus ad Patrem. Alit invalidè sine omni consensu Patris *l. fin. §. 5. C. de Bonis, qua lib.* Dixi tamen: *sine omni consensu*: sufficit enim consensus tacitus; qualem haberet, si libera illorum bonorum administratio ei commissa esset; item si Pater procul abesset. *Molina de F. & F. disp. 261. n. 3.*

Dico V. Si filiusfamilias habeat peculium profectitium, quale est, cujus & proprietas, & usufructus ad Patrem spectat, validè paciscitur ex ejus causa, ob generalem & interpretativum consensum Patris, qui concedendo administrationem hujus peculii intelligitur quoque concessisse jus paciscendi & contrahendi de illo *l. 46. ff. de Peculio.* Et ideò si filius ex hac causa contrahit, uterque obligatur, ipse & pater: ipse nempe filius in solidum; pater verò peculiotenus, hoc est, secundum vires, &

mensuram peculii. *l. 44. ff. Eod. §. 10. & ibi DD. Instit. de Actionib.*

Dico VI. Filiusfam. pubes etiam incio Patre potest se personaliter obligare civiliter, quovis contractu (*mutuo excepto*) non solum operas suas locando, sed & aliquam rem suam vendendo, promittendo &c. ita ut teneatur obligationi satisfacere, saltem postquam sui juris erit, aut bona liberè alienabilia acquisiverit. *§. 6. Instit. de Inutil. stipul. ibi: filiusfam. verò obligari possunt. l. 39. ff. de O. & A. ibi: Filiusfam. ex omnibus causis, tanquam Paterfam. obligatur.* Haunold. *d. c. 3. controvers. §. n. 239.* ubi rationem reddit: quia licet jura non permittant filiofamilias alienationem bonorum, non vetant tamen, sed permittunt obligationem personalem ad alienandum tunc, cum sui juris erit.

Dixi: *mutuo excepto*: ob Senatusconsultum Macedonianum, quo cavetur, ne creditoribus, qui filiofam. mutuam pecuniam dederunt, efficax actio detur. *l. 1. pr. ff. de Scro. Maced. Latè P. Engel h. t. §. 9. à n. 36.*

V. Lege pacisci prohibetur servus; qui, 26 si contrahat, naturaliter tantum, non civiliter obligatur, & obligat. *l. 22. ff. de R. J. l. 14. ff. de O. & A.*

VI. Prohibetur Religiosus, de quo

Dico I. Religiosus paciscens cum licentia 27 expressa, vel tacita Superioris sui validè paciscitur, & obligatur tam civiliter, quam naturaliter: nec postea Superior, vel Successor ejus ejusmodi pactum vel contractum semel validum potest irritare: quia per tale pactum jam est alteri jus quasitum, quod jus Superior nequit remittere, cum non gerat vices ejus, cui quasitum est; quamvis adhuc retineat dominium tum in voluntatem Religiosi, tum etiam in rem, necdum realiter traditam.

Dico II. Religiosus contrahens sine omni licentia Superioris sui invalidè inicit pactum aut contractum tendentem ad alienationem, vel

acquisitionem rei alicujus temporalis : nec obligatur inde, neque civiliter (in quo omnes conveniunt) neque probabilius naturaliter. Ratio est : quia voluntas Monachi ita subjicitur voluntati Prælati sui, ut sine ea nec velle, nec nolle habeat *c. non dicatis. causâ 12. q. 1. c. si Religios. de Elect. in 6. c. 2. de Testam. in 6.* Deinde obligatio, quam afferret pactum initum à Religioso de re aliqua temporalis danda, vel recipienda esset iniqua, nec posset absque peccato impleri, & violatione voti paupertatis, quod prohibet Religioso quidquam dare vel accipere sine licentia Superioris. Atqui obligatio iniqua, & quæ sine peccato non est implebilis, est omni jure Divino, & humano nulla. Ergo

Dico III. E contra Religiosus validè sine consensu Superioris in pactum, ex quo nascitur obligatio merè personalis, ut est obligatio orandi Rosarium, legendi Missam &c. quia nulla lex ejusmodi pacto resistit : & ideo, quàm diu Prælati obligationem inde ortam non irritat, tenetur ea Religiosus, debetque implere, nisi Superior contradicat.

28 VII. Prohibetur mulier pro alio sive Marito, sive extraneo intercedere, id est, res suas, vel personam suam obligare. Quòd si defacto intercedat, succurritur eidem Senatusconsulto Vellejano ; quo cavetur, ne contra mulierem, quæ pro alio intercedit, detur efficax actio. *l. 2. §. 1. ff. de SCro. Vell. & ibi interpp.*

29 VIII. Miles fidejubere, mandatum suscipere, & prædia conducere prohibetur. *l. 8. §. 1. ff. Qui satisdare cog. l. 8. §. 2. ff. de Procurat. l. 31. ff. Locati.* Sine dubio ideo, ne milites per ejusmodi negotia abstrahantur ab armorum usu cum damno publico.

30 IX. Prohibentur Præsides provinciarum, & qui circa eos sunt. *l. 23. ff. h. t. item Magistratus tum urbani, tum provinciales. t. t. C. de Contract. Jud.* Sed has salutares prohibitiones usus contrarius jam dudum obliteravit.

§. V.

Subjectum pacti est is, cui paciscimur. Potest autem quisque sibi pacisci, non alteri ; nisi vel ad id mandatum habeat, vel ei, cui paciscitur, subjectus sit, aut aliàs suâ interit, per *§. 4. & 19. Instir. de Inutil. stipul. l. 38. §. 17. ff. de V. O.* Ratio est : quia conventiones omnes ad id comparatæ sunt, ut quisque acquirat sibi, quod sua interest ; ut vero alteri detur, alterius nihil interest. Unde etiam Pater filios familias non aliter acquirere potest stipulando nisi in iis, quæ juris sunt, & mediante filio ipsi Patri acquiruntur : nam si factum conferatur in personam filii, puta ut ei ire, agere liceat, inutilis stipulatio est *l. 130. ff. de V. O.* Et hoc quo ad jus civile expeditum est. Sed

Dubatur I. An idem obtineat de Jure Canon. ut neque hoc jure alter alteri rectè paciscatur ? Affirmo cum Fachinæo *3. Contravers. 19.* neque enim inter jus unum & alterum discrimen temerè adstruendum, sed quando clarè aliquid traditur jure Civili, jure Canon. verò subobicure, assurgere oportet juri Civili clarò, ac ad normam ejus Canones expendere. arg. *c. 1. de N. O. N.* atqui nullibi jure Canonum expressum est, pactum alteri factum validum esse, ergo. Neque dicas : jus Canonicum solum attendit ad hoc, an fides data sit ? & si dara est, vult servari, sed in proposito data est fides à promittente. Ergo. Nam etiam Jus civile vult servari fidem datam, sed ita demum, si data est, secundum leges : secùs, si jure resistente, ut contingit in pacto alteri facto.

Dubatur II. An saltem naturalis obligatio oriatur ex pacto alteri facto ? Sunt, qui affirmativam sustinent, quos inter est Covarr. *ad c. quamvis. p. 2. §. 4. n. 2. h. t. in 6.* Sed negativa magis probatur : quia quando lex simpliciter resistit pacto aut contractui, tunc neque naturalis obligatio inde oritur, ut ab

omnibus receptum est. Atqui pacto alteri factio lex absolute & simpliciter resistit, ut constat ex d. §. 4. *Instit. de Inutil. stipul.* ubi habetur, eum, qui alii stipulatur, nihil agere, & ex l. 126. §. 2. ff. de V. O. ubi dicitur, per liberam personam nullam obligationem nobis acquiri. Ergo. Adde, quod ad pactum requiratur consensus duorum, hic verò sit unius tantum, nempe promittentis, non item ejus, cui sit promissio: neque hujus consensus suppletur per tertium, cujus factum lex non habet ratum. d. §. 19. *Instit. de Inutil. stipulat.* Harprecht. ad §. 18. *Instit. Eod. n. 3. & seq.* Zoësius b. t. n. 3. cum aliis.

§. VI.

34 *Materia, seu objectum pacti est duplex: Res & facta.*

Quod res attinet, in pacta deduci possunt omnes, tam corporales, quam incorporales: tam mobiles: quam immobiles: tam futurae: quam presentes.

35 Excipiuntur I. res spirituales, quæ ut sic, siue ratione solius spiritualitatis pretio humano omnino inestimabiles sunt, & ideo de his præsertim obtinendis, omnis pactio & conventio onerosa interdicta est ob labem simoniacam. c. 2. *causa 1. q. 2. c. fin. h. t. c. 9. de Transact. c. tua. de Simon.*

36 II. Excipiuntur res, quæ non sunt, nec esse possunt, ut vulpanfer, hircocervus, item quæ fuerunt, sed non amplius erunt, ut homo mortuus, domus combusta: hæc enim res aded inutiliter in pactum veniunt, ut ne quidem æstimatio rei promissæ debeatur. §. 1. *Instit. de Inutil. stipul. l. 15. pr. l. 57. ff. de Contrab. empr. l. 69. & l. 103. ff. de V. O.*

37 III. Excipiuntur res exemptæ à commercio hominum. Unde non valet promissio de re sacra, aut religiosa, item que de re aliqua publica in communem usum deputata, ut de foro vel teatro &c. ita quidem, ut licet res promissæ mutet statum, incipiendo esse in

commercio hominum, ipsa tamen promissio non convalescat. §. 2. *Instit. de inutil. stipul.*

IV. Excipiuntur res incertæ. Incerta autem res est primò genus generalissimum, ut res, ens, substantia. Et hoc genus omnino ineptè in pactum deducitur, cum debitor etiam vilissimam rem, & quam habere nil interest creditoris, v. g. festucam solvendo, liberari possit. *Secundo* genus subalternum, ut est animal, vinum, frumentum &c. & de hoc genere idem jus est, quod de generalissimo, cum debitor etiam muscam, vel guttam vini, aut granum frumenti præstando satisfacere queat. *Tertiò* genus infimum, (Logici vocant speciem specialissimam) ut est servus, equus, bos, &c. Ubi tamen distinguendum: an species huic generi subjectæ corpus sint, an quantitas? Si corpus sunt, interest, an habeant terminos individuantes à natura, an ab arte, vel operâ humanâ? Si prius, hoc est, si habent terminos individuantes à natura ut equus, bos, servus, utiliter deducuntur in pactum, cum ejusmodi res saltem aliquò modò certæ sint, ob determinationem naturæ. Sin posterius, hoc est, si terminum & finem habent ab arte, vel facto hominis; ut est domus, fundus, ineptè sine omni alia determinatione videnter deduci in contractum, cum debitor etiam minimam v. g. partem seu glebam fundi (nam & hæc fundus est) præstando liberaretur. Porro si species huic generi subjectæ quantitas sunt, ut est vinum Austriacum, triticum Africum, interest, an cum expressione quantitatis deducantur in pactum? & pactum valet: an sine ea? & pactum ob nimiam incertitudinem inutile est: l. 94. l. 115. pr. ff. de V. O. l. 69. §. 4. ff. de jure dotium.

V. Excipiuntur res alienæ: si enim contractus ex dispositione Juris ordinarius sit ad dandum, id est, ad transferendum dominium, ut est mutuum, permutatio, &c. res alienæ inu-

inutiliter interveniunt. Secus est, si contractus non ex natura sua ad dandum, sed solum ad tradendam ordinatus sit, ut sunt emptio, venditio, locatio, conductio, depositum, commodatum &c. *l. 15. & seq. ff. commodati l. 28. ff. de Contrah. emp.*

- 40 VI. Excipiuntur res, super quibus pacifica Canone, aut lege specialiter est prohibitum. Sic Canone prohibetur pactum de succedendo post mortem Prælati in ipsius Ecclesia. *c. 5. h. 1.* Ratio est: quia Canones successionem quasi hæreditariam in Ecclesia DEI execrantur. *c. 3. & 7. de Filiis Presbyte.* Lege prohibetur
- 41 I. pactum de hæreditate viventis, nisi sit initum inter milites, aut de voluntate ejus, de cujus successione conventum est. *l. 15. 19. & ult. C. h. t.* tum quod adimat libertatem testandi: tum quod contineat votum captandæ mortis: tum quod certi sint constituti modi, quibus hæreditas deferatur, lex scilicet & testamentum. Verum usu Germaniæ passim super hæreditate vel tota, vel pro parte pactis dotalibus, & confraternitatibus (ut vocant)
- 42 II. hæcque conventionibus disponitur. II. Prohibetur pactum, quo filia dote contenta renuntiat hæreditati paternæ. *l. fin. ff. de suis & legit. l. 3. C. de collat.* Ratio est: quia retrahit liberos à paterno obsequio, quod spe futura successionis retinetur. Ut taceam, quod tale pactum potius reverentiâ paternâ extortum, quam spontaneum videatur. Quod si tamen joramento non vi, nec dolo præstito firmatum fuerit, omnino servari debet, cum non vergat in æternæ salutis dispendium, nec redundet in alterius detrimentum. *c. 2. h. 1.*
- 43 in 6. III. Prohibetur pactio inter Advocatum & clientem de quota litis, hoc est, de lucranda certa parte rei controversæ in eventum victoriæ. *l. 5. C. de postulando.* partim propter suspicionem concussionis, quod cliens metuens causæ suæ nihil non sit facturus; partim quia Advocati ita ad litem calumniosè pertractan-

dam, & prosequendam invitarentur. Ad honorarium tamen, quod ratione victoriæ promittitur, hoc extendendum non est. *Zoël. ad ff. de Postulando n. 7.*

Quod facta, quæ in pactum deducuntur, attinet, debent esse propria, possibile, & honesta. *Propria*: nam alienum factum inutiliter promittitur. *§. 3. & 21. Instit. de inutil. stipul. l. 38. pr. l. 83. pr. ff. de V. O. Possibile*: impossibile enim sicut nulla est obligatio, *l. 185. ff. de R. F.* ita neque conventio. *Honestæ*, quoniam facta turpia, inhonestæ, & quæ contra bonos mores sunt, fictione juris habentur pro impossibilibus. *l. 15. ff. de Condit. instit.* Unde benè monet Isidorus *in c. in malis causâ 22. q. 4. in malis promissis refertur de finem: in turpi voto mutata decretum: quod incautè vovisti, ne facias: impia enim est promissio, quæ scelere adimpletur.*

Amplia I. ut nec valeat pactum de non faciendi delicto, puta de non furando, non mentiendo, non occidendo &c. cum gratia bonum esse conveniat, & turpe reputetur pro pretio demùm abstinere à malo. *l. 7. §. 3. ff. h. t. l. 2. ff. de Condit. ob turp. causam.*

Amplia II. ut etiam non teneat pactum de delicto nondum patrato remittendo; ut si promittam, ne furti agam, si mihi in futurum furtum feceris: vel ne injuriarum, si injuriam: vel ne ex dolo, si me dolo quandoque deceperis. *l. 27. §. 3. & seq. ff. h. t.* Ratio est: quia tales promissiones præbent manifestam occasionem ruinæ, laxant habenas scelerum, & eos, quibus fiunt, reddunt alacriores ad delinquendum; quod sanctitas juris non patitur, nec debent similes conventiones in ulla benè instituta Rep. tolerari. Post admissum autem delictum presertim privatum, puta furtum, injuriam, dolum &c. rectè paciscimur, ne nobiscum ex his causis agatur. *d. l. 27. §. 4.* nam sic paciscendo non datur occasio peccandi, sed debitum, vel delictum jam ante commissum

duntaxat remittitur delinquenti. Zoëf. ad ff.
h. l. n. 18.

§. VII.

47 *Forma Pacti* vel est externa, vel interna. Interna desumenda est, & intelligitur ex singulis pactorum definitionibus. Externa stat in eo, quod pactum pure. in diem, sub conditione, aut sub modo ineatur.

48 *Purè* initur pactum aut contractus, si neque conditio, neque dies, neque modus eidem adjiciatur, ut si dicas: 10. dare spondes: & ego, spondeo. Atque ex tali pacto, ut dici solet, dies statim cedit, & venit: cedit, hoc est, confestim debetur, quod ita promissum est; venit, hoc est, adest dies, quo promissum peti potest. l. 213. ff. de V. S. Ex humanitate tamen pro expedienda solutione tempus aliquod, arbitrato Judicis determinandum, debitori concedendum est. §. ult. Inst. de Inutil. stipul. l. 150. ff. de solut.

49 *In diem* pactum iniri dicitur, cum ei dies adjicitur, quo pecunia solvatur. l. 42. ff. de V. O. Refert autem, an dies adjectus sit certus, vel incertus? dies certus, qui nempe certo exiturus est, vel apponitur ut terminus à quo, v. g. *Calendis Augusti 100. dare promitto*: vel ut terminus ad quem, v. g. *10. aureos annuos, quo ad vires, dare promitto*. Si apponitur ut terminus à quo, protinus cedit dies, sed non dum venit: hoc est, statim quidem promissum debetur; & obligatio oritur, sed peti prius, quam dies venerit, cum effectu non potest. d. l. 213. ff. de V. S. §. 2. Inst. de Verb. oblig. l. 14. 42. & 73. ff. eod. Si apponitur ut terminus ad quem, purè facta obligatio intelligitur, & perpetuatur: cum ad tempus deberi non possit; hæres tamen, si post mortem creditoris petat, doli vel pacti exceptione submovebitur. §. 3. Inst. eod. Dies incertus, vel est incertus incertitudine, an sit exiturus: ut si dicam: 100. dabo, cum Titius pubes erit; vel est incertus incertitudine, quando sit

exiturus, ut si dicam: *promitto tibi 100. cum Titius morietur*; vel est incertus utraque incertitudine, an & quando sit exiturus? ut si dicam: *promitto tibi 100. in diem, quo Titius religionem ingreditur*. Primi & tertii generis dies resolvitur in conditionem, adeoque ante ejus adventum nec obligatio, nec actio nascitur. l. 21. & 22. ff. *Quando dies legitur*. Secundi generis dies æquivaleret diei certo. Argumento est, quod soluta ante diem mortis pecunia repeti nequeat. l. 16. cum 2. seqq. ff. de condit. indeb. cum tamen, quod pendente conditione solutum est per errorem, repeti possit. d. l. 16. 18. & 48. ff. eod.

Sub conditione initur pactum, seu contractus, quando ei à partibus conditio additur. Ubi inter est, an conditio sit de præsentis, præterito vel futuro. Conditio de præsentis, ut: *promitto tibi 10. si vere pauper es*, aut de præterito, ut: *dabo tibi 100. si tibi ades constagraverint*; Pactum vel contractum non suspendit, sed, siquidem vera sit, pactum statim valet: si falsa, statim nullum est. §. 6. Inst. de V. O. l. 100. ff. Eod. Conditio de futuro est de futuro vel contingente, vel necessario, vel impossibili. Conditio de futuro contingente, seu possibili, ut: *dabo tibi 100. si religiosus fias: si navis ex Asia venerit*; pactum suspendit, & pendente eâ conditione neque cedit, neque venit dies, consequenter nihil debetur, nihil peti potest, sed tantum spes est, debitum iri. d. l. 213. ff. de V. S. & si quid solutum sit, repeti potest, d. l. 16. 18. & 28. ff. de Conditi. indeb. Conditio de futuro necessario, ut: *dabo tibi 100. si cras sol oriatur, si Antichristus nascatur*: pactum non suspendit, sed statim impleri debet, modo ponens talem conditionem sciverit eam certo exituram, aut non alligavit suam intentionem ad actualem ejus existentiam. l. 9. §. 1. ff. de Novat. P Haunold. d. J. & F. tom. 3. tr. 8. c. 4. controu. 3. n. 270. Conditio de futuro impos-

sibili, sive secundum naturam, ut *si digito cœlum attigeris*, sive secundum jura, aut mores, ut: *si homicidium feceris: reddit pactum*, cui additur, ipso jure nullum. *l. 31. ff. de O & A.* ubi ratio redditur: quia *omnium ea est cogitatio, ut nihil agi existiment, appositâ eâ conditione, quam sciunt esse impossibilem.* Excipitur I. matrimonium, cui cui si opponatur conditio impossibilis & turpis (modò non sit contra substantiam matrimoni, puta contra bonum prolis, fidei, vel Sacramenti) in favorem matrimonii pro non adjecta habetur. *c. fin. de Condit. apposit.* II. Excipiuntur ultimæ voluntates, quibus appositâ conditio impossibilis quæcunque censetur non appositâ. *l. 4. 6. 8. & 9. ff. de Condit. Instit.* De quibus exceptionibus plura suo loco.

§1 *Sub modo* denique fit pactum, seu contractus, si ei gravamen aliquod adjiciatur, à comparte in futurum præstandum, ut si dicas: *promitto, aut dono huic Monasterio mille, sed eum obligatione, ut pro me quotannis Sacrum faciat.* Et tale pactum statim purum est, habetque vim, antequam modus impleatur, ut colligitur ex *l. 1. & seq. C. de donat. qua sub modo.* Est autem difficile cognoscere, utrum limitatio dispositioni, aut promissioni appositâ sit *conditio an modus?* præsertim cum iisdem verbis jam exprimat *modus*, jam *conditio*, v.g. *promitto tibi 100. eâ conditione ut Religiosus fias.* Communis sententia est, mentem & verba paciscentium, attendenda esse: & si de his non constet, in dubio præsumi, esse conditionem juxta *l. à testatore ff. de condit. & demonstrat.*

§. VIII.

§2 *Finis* Pacti, aut contractus est acquisitio, aut remissio obligationis, sublevatio humanæ indigentia, & quod inde quæri solet, honestum lucrum.

§. IX.

§3 *Effectus* omnis pacti est obligatio naturalis:

quid enim tam congruum fidei humana, quam ea, qua inter eos placuerunt, servare l. 1. pr. ff. h. t. Est tamen inter pacta nuda, & vestita, ac contractus notabile ac discrimen, quòd pacta vestita & contractus præter obligationem naturalem etiam actionem tam Jure Canonico, quam Civili generent, pacta nuda verò, licet in foro interno non minus, quam vestita sint reservanda *c. 1. & 3. h. t.* quo ad forum tamen de Jure saltem Civili ex eis exceptio duntaxat, nulla autem actio detur. *l. 7. §. 4. l. 45. ff. h. t. l. 10. 21. & 28. C. ord.* Ratio est, ne omnia litibus redundant, si homines temerè, & ex solis verbis fortè inconsideratè prolatis, obligentur, ac conveniantur. Neque propterea, quòd Jus Civile ex pacto nudo actionem deneget, directè fovet peccata: quia non vult, ut non servetur pactum, sed tantum ob majus commodum non puniet peccatum, quæ legislatorem posse ex iusta causa in confesso est.

Disceptari video: num ex pacto nudo de Jure Canonico detur actio propriè dicta? ita quidem probari videtur ex *c. 1. & 3. h. t.* in quibus pactis custodienda esse dicuntur: quæ id sit accipiendum tam quoad actionem, quam quo ad exceptionem arg. *l. 41. ff. de acquir. rer. dom.* Sed magis proponendo in sententiam negativam, eò quòd inter Jus Civile & Canonicum non sit statuenda differentia sine canonis autoritate. *c. 1. de N. O. N.* At hic nullus est canon, qui contrarium tradat: quod enim attinet *d. c. 1. & 3.* plus non evincunt, quam quòd pacta sint servanda propter obligationem naturalem: neque novum aliquod robur pactis tribuunt, sed tantum antiquum corroborant, ut patet ex illis verbis *cit. c. 1. pacta suam* (id est, quam alias ex natura sua habent) *obteneant firmitatem:* ut autem pacta de jure Civili, vel Canonico legitimentur, necesse est, ut actionem & novum robur ab eo accipiant.

Interim inficias non jerim, ob non servatum pactum officium Judicis implorari posse per text. in d. c. 3. h. t. cujus verba expressè ad ipsum Judicem diriguntur, dum studiosè agere, & curare jubetur, ut promissa, seu pacta observentur. Et ratio est: quia principalis juris Canonici finis est impedire peccatum qualecunque: ergo Judex in foro Canonico ad hoc vi officii tenetur; atqui pars pactum implere recusans peccaret, eò quòd ageret contra obligationem naturalem. ergo ad implementationem Judex ex officio cogere potest, ac tenetur paciscentem quemcunque arg. c. novit. 13. de Judiciis. Atque vi hujus officii non minus promissum consequimur quàm per actionem propriè dictam, consequenter in effectum parùm interest, de Jure Canonico loquendo: sufficit enim, quòd per Judicem Ecclesiasticum etiam laicus compelli possit ad observantiam pacti.

Planè hodie de consuetudine & praxi Germaniæ, ob singularem fidem & candorem hujus Nationis, videmus & comunitè DD. testantur, ex nudo pacto actionem nasci, & dari conditionem ex moribus in utroq; foro.

Alter Effectus Contractus est præstatio doli. culpa & casus fortuiti, de qua in singulis contractibus frequens mentio occurrit.

55 *Dolus est machinatio consultò ad nocendum alterum adhibita. l. 1. & 2. ff. de Dolo malo. Et hunc omnes contractus recipiunt seu hic in omni contractu præstatur. l. 23. ff. de R. J. Imò nec conventionem effici potest, ut dolus non præstetur: quia talis conventio esset contra bonos mores, & invitaret ad delinquendum. l. 27. §. 3. & 4. ff. h. t. d. l. 23. ff. de R. J.*

56 *Culpa in genere est negligentia hominis; cum vel non facit, quod debet facere: vel facit quod non deberet facere.*

57 *Dividitur passim in latam, levem, & levissimam. Culpa lata est ommissio diligentia à dili-*

gentibus adhiberi solita: vel juxta l. 213. §. 2. l. 223. ff. de V. S. cum quis non intelligit, quod omnes intelligunt. Itaque in lata culpa est, qui non prospicit, curat, cavet quod omnes, qui modò sensu communi præditi sunt, providere, cavere, & curare deberent: veluti si quis noctu ædium ostia, vel fenestras, per quas de plano intrari posset, apertas relinqueret: aut si quis rem fidei suæ commissam in loco publico, vel tali, quo quilibet accedere potest, incustoditâ jacere pateretur, credens neminem venturum, qui auferat. Verbo: quicumque non facit in re aliena, quod vel minimum diligens faceret in re sua, hujus culpæ reus est. *Culpa levis est ommissio diligentia à providentioribus, & diligentioribus adhiberi solita: vel est admissum in re aliena, quod diligentior Paterfam. non admitteret in re sua. Hujus culpæ reus est v. g. qui non clausit fenestras altiores, quàm ut de plano intrari possit, si fortè fures admotis scallis ingressi res aliquas subtraxerint. Denique culpa levissima est ommissio diligentia à diligentissimis adhiberi solita: vel est admissum in re aliena, quod diligentissimus Paterfam. non admitteret in re sua. Hanc culpam committit, qui v. g. fenestras versus publicum remotiores à locis, in quibus familia dormit, non munivit clathris, aut ferreis perticis. Quibus positis.*

Dico I. Lata culpa in omni contractu perinde ut dolus præstanda est: quia lata culpa æquivalenter dolus est. l. 29. ff. Mandati l. 7. §. 1. ff. de Suspect. tutorib. l. 32. ff. Depositi. l. 1. §. 1. ff. de O. & A. l. 226. ff. de V. S. Atque hæc æquiparatio doli, & latæ culpæ in tantum procedit, ut licet dicatur in lege dolum tantum, vel duntaxat præstandum esse, non tamen excludatur lata culpa. l. 1. §. 5. ff. de O. & A. l. 23. ff. de R. J. l. 8. §. 3. ff. de Precario l. 5. §. 2. ff. Commodati.

Dico II. Sola lata culpa præstanda est in illis contractibus, qui tendunt ad utilitatem

folius principaliter obligantis; ut est depositum. Culpa lata & levis vindicatur in illis contractibus, in quibus vertitur utilitas utriusque contractantis, ut sunt emptio venditio, locatio conductio, societas, pignus, &c. Culpam latam, levem, & levissimam recipiunt contractus illi, qui unice vergunt in utilitatem principaliter obligati, ut est commodatum. *d. l. 5. §. 2. ff. commodati.* Exceptiones suis locis dabimus.

§ 8 *Casus fortuitus* est inopinatus eventus, quem quis, cum accidit, vel non potuit humano consilio praevidere, vel saltem praevisum non avertere. *l. 18. l. 19. ff. Commodati. l. 1. §. 4. ff. de O. & A.* Quod pertinent naufragia, inundationes, terræ motus, incendia ex fulmine orta, mortes animalium, ruinæ ædium, incurfus hostium, prædonum impetus, fugæ servorum, violentiæ ventorum, turbinum, pluviarum, grandinum, immodicus solis æstus, insolitum frigus, & hujusmodi tempestates, quæ coelitus solent immitti. De his & similibus casibus fortuitis universim tenendum est, quod per se loquendo in nullo contractu præstentur. *l. 23. ff. de R. F.*

Dixi: *per se loquendo*: nam fallit I. si conventum sit ab initio, ut accipiens etiam de casu fortuito teneatur, idque si illa conventio expressa sit, sive tacita. *l. 5. §. 3. ff. Commodati. l. 1. §. 35. ff. Depositi.* Fallit II. Si dolus vel culpa casui causam dederit. *d. l. 5. §. 4. & 7. ff. Commodati. l. 1. §. 4. ff. de O. & A.* Fallit III. Si culpabilis mora casum præcesserit. *c. un. de Commodato. l. 12. §. 3. Depositi.* Confer. P. Engel *ad h. l. §. 7.*

§. X.

§ 9 *Contraria Pacto* sunt metus, dolus & error. *Metus*: quia conventio metu facta de jure merito subsistit quidem, sed quoniam æquitas eadem deficit, effectus est inefficax. *l. 3. §. 1. ff. de Constit. pec. & licet producat actionem, eadem*

tamen exceptione perpetuâ metus est elidibilis. *arg. §. 3. Instit. de Except. Dolus*: ita enim Prætoris edicto cautum est: *Pacta conventa, quæ dolo malo facta non erunt, servabo. l. 7. §. 7. ff. h. t. Error*: qui vel versatur circa ipsum corpus, quod in pactum, aut contractum venit: vel circa materiam, ex qua illud corpus est; vel circa accidentia corporis. Si primum, pactum omni jure nullum est: ut si emam vitrum, putans esse gemmam. Ratio est: quia excludit omnem consensum, errantis quippe (circa substantiam) nullus est consensus. *l. 8. §. 9. C. de Juris, & facti ignor.* Si secundum, pactum, aut contractus pariter nullus est. Sic si emam scyphum putans esse aureum, cum totus sit æneus, emptio nulla dicitur in *l. 3. §. 2. ff. de Contrab. empe.* Secus foret, si tantum ex parte esset æneus. *l. 14. ff. Eod.* Excipiuntur stipulatio, & pignus, qui duo contractus non vitiantur per errorem in materia. *l. 22. ff. de V. O. l. 1. §. 2. ff. de Pignor. act.* Si tertium, id est, si error sit circa accidentia corporis, pactum & contractus quicumque ille sit, valet: quia hic adest sufficiens consensus; hoc ipsum enim, quod error tantum versetur circa qualitates accidentales, jam substantia rei est sufficienter voluntaria. Unde sequitur tale pactum aut contractum alterâ parte nolente non posse rescindi, sed tantum debere ad æqualitatem reduci per *l. 2. C. de Rescind. vendit.*

TITULUS XXXVI. De Transactionibus.

SUMMARIA.

1. Transactionis homonymia.
2. Et definitio.
3. Usque 8. Quis transigere possit?
8. Regulariter nemo cogitur transigere.
9. Usque 17. De quibus transigi possit?
18. Quomodo fiat transactio?
19. Finis.
20. Usque 23. Et effectus transactionis.
23. Quibus modis rescindatur transactio?